

Posudek disertační práce

Autor práce: **Mgr. Daniel Hlásek**

Název práce: **Eneoliticko-bronzový keramický komplex**

Práce byla předložena na Katedře archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni v roce 2016.

Disertační práce Mgr. Daniela Hlásky představuje bezpochyby významný badatelský počín. Sám pojem eneoliticko-bronzový keramický komplex vznikl relativně nedávno (byť myšlenky k němu směřující jsou podstatně staršího data), z čehož vyplývá, že D. Hlásek neměl k dispozici množství vzorových studií, jichž by se mohl přímo držet. Považuji zároveň za důležité zmínit, že se autor neomezuje jen na problémy, které se nacházejí takřkajíc uvnitř pojmu, nýbrž se zabývá jeho různými dimenzemi a vrstvami v mnohem širším kontextu, myšleno chronologicky i tematicky. Sleduje proto paralelně poznatky o vývoji společnosti a technologií, pochopitelně včetně technologie výroby keramiky, od neolitu po mladší dobu železnou. Není úplně obvyklé, že by doktorandi pracovali v podobném záběru a snažili se propojit řadu oblastí archeologické teorie s moderními metodami zpracování dat.

Text je psán kultivovaným způsobem a je patrné, že autor aktivně publikuje a nashromáždil v tomto směru dostatek zkušeností. Drobné překlepy, jež zůstaly neodhaleny při revizích textu, jsou nečetné a neubírají celku na významu. Výběr citovaných zdrojů je rovněž více než dostatečný a dokazuje dobrou orientaci autora v domácí i zahraniční odborné literatuře. Strukturování práce je rovněž přehledné. Od úvodních kapitol vymezujících cíle výzkumu a časoprostorové ohraničení sledovaného problému, podávajících přehled dějin výzkumu archeologické keramiky a stručný nástin zemědělského pravěku do doby laténské směřuje další text ke kapitolám, v nichž se nachází těžiště práce a kde vidím největší přínos Hláskova díla. Kapitola 5 nazvaná Účel a exprese pravěké keramiky je zcela zásadní a lze ji vnímat jako nosný program výzkumu pravěké keramiky v dnešní době. To, že došlo v mezinárodním měřítku k odklonu od staršího typochronologického pojetí studia keramiky je zřejmě již dlouho, Hláskovi se však v této části práce podařilo zajímavým a přiměřeným způsobem ukázat, že keramika je informačně velmi bohatou kategorií nálezů, přispívající k dynamickému rozvoji řady oblastí archeologické teorie a metody. Je poměrně obtížné z této části vypíchnout nějaké jednotlivosti, protože její hodnota spočívá hlavně v tom, jak jednotlivá témata řadí vedle sebe – přesvědčivě z toho vyplývá, jak důležitou kategorií lidského světa keramika byla nejen v evropském pravěku a že právě keramika je klíčem k poznání některých významných historických procesů. Přeci jen si ale neodpustím poukázat na to, že autor zcela správně (byť při vědomí, kdo je jeho školitelem nepřekvapivě) diskutuje další poměrně nový, ale jak se ukazuje zcela zásadní teoretický pojem exprese, bez něhož si dnes vlastně nelze představit další pokrok ve společenskovědním poznání artefaktů.

Co se týče zvolené metody práce, nelze patrně nic zásadního vytknout a Hlásek prokázal, že se v oblasti formalizovaného řešení vědeckých otázek pohybuje bezpečně a je v tomto směru schopen samostatně přemýšlet a pracovat. Současný standard, používaný v podobně orientovaných studiích z nedávné doby je víceméně dodržen a splněn; to znamená použití relační databáze k popisu zkoumaných entit, popisné statistiky k získání základního přehledu o chování hodnot důležitých deskriptorů a z nich odvozených indexů, až po explorační analýzu s využitím vícerozměrných metod

jako je faktorová a shluková analýza. Při pozorném sledování dosažených výsledků se ale nemohu ubránit dojmu, že použité metody a způsob jakým byly použity, nejsou schopny samy o sobě přinést odpovědi na otázky, které autor tak pěkně v předchozím textu nastolil. Tím nechci, říci, že by použité metody nefungovaly, fungují zcela podle očekávání, jen mám z prezentovaných výsledků dojem, že bude zapotřebí jejich přínos zkombinovat ještě s dalšími přístupy, které informační hodnotu pravěké keramiky dokáží společně s metodami již dobře prověřenými optimálněji vytěžit. Jinými slovy a určitou nadsázkou lze konstatovat, že v Hláskově práci jsou zcela uspokojivě aplikovány metody zavedené do archeologie ve 2. polovině 20. století a které dnes považujeme za jakýsi standard (byť stále nejsou úplně běžné). Abych zmínil konkrétní příklad z posuzované práce, použití dendrogramů vytvořených shlukovou analýzou z faktorových skóre je podle mého názoru spíše přešlapováním na místě než cestou kupředu, protože tato metoda osy variability extrahované vektorovou syntézou v podstatě zploští do jednoho rozměru a jinak zajímavý koncept anatomických tvarů nádob se myslím příliš nedaří tímto formalizovaným způsobem vystihnout tak, aby bylo možno víceméně automaticky, bez zásadního ručního přeskupení výsledků dojít k nějakému dobře interpretovatelnému uspořádání, třebaš v podobě, kterou následně shrnuje obr. 16 na str. 140.

Pro dosažení dalšího pokroku bude třeba překročit hranice takto vymezeného hřiště a podívat se, co nabízí pro řešení podobně komplexních problémů novější směry a technické možnosti v informatice, matematice apod. Mám na mysli kupříkladu objektové a relačně-objektové databáze jako novější paralela k databázím relačním, možnost využití kombinatoriky, teorie množin a teorie grafů pro inovativní vizualizace strukturování dat, nemluvě o topologii, umělých neuronových sítích atd. Toto konstatování ale nebudiž bráno jako kritika Hláskovy práce či poukazování na její nedostatky, spíše naopak – je třeba vyzdvihnout, že k těmto úvahám při četbě inspiruje a že důsledným využitím metod, proti nimž nelze nic zásadního namítnout, ukazuje na jejich inherentní limity. Archeologii se zde patrně otevírají nové horizonty, kde ale zároveň čekají nové překážky; neumím si příliš představit, že bude v silách jednotlivce do budoucna všechny relevantní novinky vstřebat a uplatnit na konkrétní problém jednoho oboru, nezbytnost práce v mezioborových týmech specialistů na dílčí oblasti bude nezbytná.

Kapitola 11 rozebírající modelově keramický komplex z hlediska teorie systémů je rovněž velmi zajímavá, ale působí trochu jako appendix práce bez ambice využít sledované subsystemy a jejich vazby ve světle poznatků získaných vlastní analýzou dat. Čekal bych tuto kapitolu v textu spíše dříve (a zohledněnou v průběhu analýzy) nebo v závěru, kde je, ale tak, že by do ní explicitně vstupovaly výsledky předchozího rozboru shromážděných dat. Patrně bylo záměrem autora práci uzavřít popisem nového teoretického modelu pro budoucí pokračování výzkumu; text je to nepochybně opět zajímavý, zdá se mi ale poněkud odtržený od zbytku práce.

Závěrem: disertační práci D. Hláška shledávám velmi cennou a doporučuji ji k obhajobě i přes výše uvedené poznámky, k nimž se doktorand jistě během obhajoby kompetentně vyjádří. Osobně považuji disertaci za hodnotnou právě tehdy, když přináší originální syntézu poznatků rozptýlených v nepřehledném množství zdrojů a když otevírá nové problémy, jejichž hloubku a důsledky jsme si doposud dostatečně neuvědomovali. Obojí je v tomto případě podle mého názoru náležitě splněno.

V Plzni 31. října 2016

PhDr. Ladislav Šmejda, Ph.D.

